

быков-производителей украинской бурой молочной породы. Установлено, что отличия в происхождении производителей влияют на содержание основных биохимических компонентов молока и фракционный состав белков, что необходимо учитывать при целевом использовании молочного сырья. Определены и предложены для последующего племенного использования в стаде быки-производители дочери которых продуцируют молоко с лучшим качественным составом и технологическими свойствами.

Ключевые слова: украинская бура молочная порода, быки-производители, коровы-дочери, качественные показатели молока, фракционный состав белков молока.

Investigated the qualitative indicators and fractional composition of proteins of milk cows-daughters of the bulls-producers of the Ukrainian brown milk breed. It is established, that the differences in the origin of manufacturers influencing the content of the basic biochemical components of milk and fractional composition of proteins that need to be considered in the targeted use of raw milk. Identified and proposed for further breeding work in the herd bulls-producers daughter which produce milk with a better quality of composition and technological properties.

Key words: Ukrainian brown milk breed, bulls-producers, cows-daughters, quality indicators of milk, fractional composition of proteins of milk.

Дата надходження в редакцію: 18.03.2013 р.
Рецензент: д.с.-х.н., професор Г. П. Котенджи

УДК 636.081

ВИКОРИСТАННЯ БУРОЇ ХУДОБИ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ СПОРІДНЕНИХ ПОРІД

Ю. І. Скляренко, к.с.-г.н., с.н.с., Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН
Н. П. Радченко, к.с.-г.н., с.н.с., Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН
Т. О. Чернявська, доцент, к.с.-г.н, Сумський національний аграрний університет

В статті розглянуті історичні аспекти використання тварин швіцької породи, лебединської породної групи та лебединської породи Північно-Східного регіону України для створення нових порід та покращення місцевої худоби швіцького походження.

Ключові слова: порода, державний племінний розсадник, бура худоба, зебу, лінія.

Бура худоба Північно-Східного регіону України в історичному аспекті значно вплинула на формування ряду інших порід швіцького походження в різних регіонах колишнього Радянського Союзу. За даними наведеними в «Плані селекційно-племінної роботи з швіцькою худобою в Лебединському ДПР на роки III – п'ятирічки», щорічно з Лебединського держплемрозплідника (ДПР) вивозили тисячі голів племінного молодняку швіцької породи в інші області і республіки колишнього Радянського Союзу, де вона була плановою. Цікаві данні наводить Г.А. Кириченко [26, 27], він зазначає, що з 1950 року племінні господарства регіону продали за межі зони Державної племінної станції більше 30 тисяч голів племінного молодняку лебединської породи, а всього за період існування Лебединського Держплемрозсадника і держплемстанції до 1979 року - більше 59 тисяч голів, в тому числі 38 тисяч бугайців [11].

Професор А. С. Всяких [3], вважав, що на Україні створені прекрасні стада бурої худоби, котрі вплинули на весь масив худоби швіцької породи в межах колишнього Радянського Союзу. Вони були створені в землеробському училищі Харківської губернії, Майнівській сільськогосподарській школі Чернігівської губернії, яке стало основою для створення стада Лебединського

ДПР.

В двадцять роки минулого сторіччя в багатьох республіках і областях були створені племхозы та ДПР. Держплемрозсадники, які почали вести широку роботу з схрещування місцевої худоби з швіцькою. Це схрещування найбільш широко проводилося в Смоленській, Тульській, Брянській, Орловській, Калузькій, Костромській, Іванівській областях, в Дагестанській АРСР, Татарській АРСР і Кабардино-Балкарській АРСР, Краснодарському та Ставропольському краях, в Сумській та Харківській областях, в Киргизській, Казахській, Вірменській, Азербайджанській, Грузинській, Білоруській, Таджикиській, Туркменській і Узбекиській республіках. На основі схрещування місцевої худоби з швіцями були створені нові вітчизняні породи великої рогатої худоби [2, 12, 13, 23].

Мета проведених досліджень – вивчення в історичному аспекті впливу популяції бурої худоби Північно-Східного регіону України на формування популяцій худоби швіцького походження в інших регіонах України та за її межами.

Методологічні засади дослідження ґрунтуються на пріоритеті документів, які дають можливість всебічно проаналізувати вплив популяції бурої худоби Північно-Східного регіону України на

формування популяції худоби швіцького походження в інших регіонах України та за її межами.

Результати досліджень. Високий попит на худобу швіцької породи, лебединської породної групи, а як наслідок і лебединської породи, вважає А. А. Тирін [29], пояснюється перш за все, що на протязі багатьох років ці тварини високо оцінювалися на Всесоюзній виставці ВДНГ СРСР.

Так в 1939 році на Всесоюзній сільськогосподарській виставці була представлена група тварин лебединської породної групи. Чемпіонами були визнані: бугаї Фордзон 1 ХШ-37, Нурміс 42 ХШ-115, Корова Лента 16 ХШ-212, мала молочну продуктивність по 6 лактації 12623 кг молока при вмісті жиру 4,2%, Нетель Забота – чемпіон ВСГВ по групі молодняку. Двічі чемпіоном – в 1940 1941 роках був бугай Вірний 1 ХШ-195. В 1940 році чемпіоном ВСГВ була корова Нартиза 18 СУШ-331 по 2 лактації продуктивність її склала 7282 кг молока, вміст жиру в молоці 4,1%, мати видатного родоначальника Нарзана 937 СУШ-126. Та не слід забувати і дореволюційні виставки, на яких експонувалися швіці Лебединського повіту. В 1910 році швіці Лебединського повіту були експоновані на 2-й аукціонній виставці-ярмарку племінної великої рогатої худоби та свиней. Більшість експонатів швіцької породи належало поміщицьким господарствам Щьокін-Кротова та Кенінга.

По друге, в даній популяції була велика кількість корів-рекордисток, молочна продуктивність яких переважає 10 тис. кг молока. Найбільші надії молока мали корови: Лента 16 ХШ-212, 1927 року народження, яка по 6 лактації мала молочну продуктивність 12623 кг молока при вмісті жиру 4,20%; Леді 5372 СУЛ-4030, 1965 року народження, яка по 6 лактації мала молочну продуктивність 12436 кг молока при вмісті жиру в молоці 4,12%; Мережка 0410 Сул-4755 1962 року народження, яка по 5 лактації мала молочну продуктивність 12349 кг молока, при вмісті жиру в молоці 3,92%, Зіна 4 ХШ -100, яка мала по 6 лактації молочну продуктивність 12051 кг молока, при вмісті жиру в молоці 4,10%. Три корови Рита ХШ-217, Метіола СУЛ-439, Нирка СУЛ-4756 мали продуктивність більше 11 тис. кг молока. Велика кількість корів мала продуктивність більше 10 тис. кг молока.

Аналіз генеалогічної структури швіцької худоби і вивчення матеріалів зі створення порід показали, що створені породи (лебединська, ала-тауська, кавказька бура, костромська, бура карпатська) генетично зв'язані між собою через основних бугаїв-плідників, сини і онуки яких були завезені і використовувалися в різних зонах колишнього Радянського Союзу в якості поліпшувачів.

В Україні бугаїв-плідників лебединської породи використовували для покращення бурої карпатської та сірої української порід. **Бура кар-**

патська худоба створена шляхом схрещування худоби монгафонської породи, альгаузької, швіцької з місцевою худобою рижка та моконь. Для покращення бурої карпатської породи було застосоване ввідне схрещування за типом «прилиття крові» з бугаями-плідниками жирномолочних ліній лебединської породи [22, 30].

Проаналізувавши Державну племінну книгу великої рогатої худоби бурої карпатської худоби том VIII, нами виявлені бугаї-плідники лебединської породи, які використовувалися на маточному поголів'ї бурої карпатської породи. Це бугаї плідники: Зубр 124 ЗКЗ-571, 1987 року народження (племінний завод «Михайлівка»), Говорун 119 ЗКЗ- 572, 1987 року народження (племінний завод «Михайлівка»), Тихий 113 ЗКЗ-573, 1987 року народження (племінний завод «Михайлівка»), Гордий 111, ЗКЗ – 574, 1987 року народження (племінний завод «Михайлівка») [7]. Також в Закарпатській області широко використовувався бугай Ромб 8829 лінії Ранета [24].

За даними І. М. Ключко [1], в 60-тих роках минулого сторіччя до Ново-Георгієвської станції з штучного запліднення (Кіровоградська область) було завезено три чистопородні бугаї-плідники лебединської породи для схрещування з місцевою худобою, головним чином **помісей сірої української породи**. Це бугаї-плідники Валет 1597, Гордий 63, Зоркий 1748. Хоча це і не було покращенням породи швіцького кореня, так в роботах А.Є.Яценка [4, 8, 9, 10] дізнаємося, що лебединську породу широко використовували в багатьох областях України для покращення місцевої худоби. Тому ми вважаємо, що це також характеризує лебединську породу, як породу, використання якої дозволяє покращити молочні та м'ясні якості місцевої худоби.

При розведенні **швіцької худоби**, в Росії використовували бугаїв-плідників швіцької породи Лебединського ДПР, лебединської породної групи та лебединської породи. Бугай-плідник Баро ЯШ-260 завезений з Лебединського ДПР в племінний завод «Караєво», а потім в племінний завод «Плахомово» став родоначальником однієї з кращих ліній швіцької породи Росії. Бугай Баро Яш-259 – син Боротьби і Вірного (двічі чемпіона породи). Він отриманий кросом ліній Янача і Вірного 1 з використанням інбридингу на Рура (сина Іртуса) ступенем IV- IV [24].

У Смоленську область двічі завозили бугаїв лебединської породи. Велику кількість худоби, пише Н.І. Стрекозов, В.І. Цись, Т.П. Пушкіна [35], отримано від лебединських бугаїв-плідників Веселого 489 ЗШМ-75 та Квиток 218 ЗШМ-70.

Середній надій 126 дочок та онучок цих бугаїв склав 4341 кг молока при вмісті жиру в молоці 3,77%. У багатьох корів висока молочна продуктивність поєднувалася з високим вмістом жиру в молоці. Велику селекційну цінність представляє онучка Квитка ЗШМ-70 корова Бледна

1954, яка за п'яту лактацію мала молочну продуктивність 7286 кг молока з вмістом жиру в молоці 4,0%. Вона стала родоначальницею високопродуктивної родини. Від неї за 11 лактацій отримано 64 т молока. На племпідприємстві і стації штучного запліднення тварин було продано шість її синів. Таким чином, як зазначать автори, використання лебединських бугаїв позитивно вплинуло на удосконалення швіцької худоби в області.

З 1978 року була продовжена робота з вивчення ефективності селекції швіцької худоби з використанням тварин лебединської породи, для чого з племзаводу «Михайлівка» Сумської області завезли на станцію штучного запліднення племзаводу ім. Радищева бугаїв-плідників Коміка 3Ш-2683 та Точного -2628. Бугай Комік 14126 народився від Коми 3411 (3-6890-4,23). Він інбридований на корову Могучу 558 (5-9175-4,02) в ступені III-IV. Бугай Точний 14125 народився від Таврії 7064 (3-7178-3,86). В його родоводі помірний інбридинг на бугая Лес 55(IV- IV). В стаді племінного заводу ім. Радищева від лебединських бугаїв було отримано 651 голів маточного поголів'я, в тому числі 273 корів. За ростом і розвитком тварини не поступалися одноліткам. В умовах обори проведена оцінка лебединських бугаїв за продуктивністю дочок за першу лактацію. У дочок обох бугаїв та їх одноліток молочна продуктивність була майже однаковою – 3668-3716 кг молока при вмісті жиру 3,88-3,95%. За вмістом жиру в молоці дочки бугаїв переважали одноліток на 0,11%.

Аналізуючи Державні племінні книги та іншу спеціалізовану літературу [12-20], нами були виявлені бугаї-плідники лебединської породи, котрі використовувалися в зоні розведення швіцької породи в Росії.

Бугай-плідник Зорький 88 ГШ-35, який народився в господарстві «Хобот» Сумської області і належав колгоспу «ім. Карла Маркса» Горьківської області, був оцінений за якістю потомства. В порівнянні з ровесницями, дочки бугая Зорький 88 мали молочну продуктивність на 583 кг молока більше при меншому вмісті жиру на 0,07%. Сини бугая Зорький 88 – Желаний 1669 та Соболь 1773 мали дочок, які переважали одноліток за надоем відповідно на 395 кг та 430 кг молока та вмістом жиру в молоці на 0,06 та 0,38% відповідно.

Бугай-плідник Ласковий 879 ГЛ-1, який народився в господарстві «Гайдаш» Сумської області та належав радгоспу «Большому Рашкинський» Горьківської області був оцінений за якістю потомства. Його дочки переважали одноліток на 546 кг молока та вмісту жиру на 0,15%. Його сини Бор 2367 та Пенал 2091 мали дочок, які переважали ровесниць відповідно на 92 та 194 кг молока.

Бугай-плідник Ромб 257, який народився в Сумській області в 1949 році та належав Калужькій сільськогосподарській дослідній станції

мав дочок, які поступалися за надоем одноліткам на 192 кг.

Бугай-плідник Дорік 641 який народився в с. Ворожба Лебединського району в 1937 році використовувався в Смоленській області.

До Кабардино-Балкарської АРСР з 1946 по 1958 роки з Тульської, Смоленської, Сумської та Закарпатської областей було завезено 1096 бугаїв швіцької, лебединської і бурої карпатської порід.

Костромська порода виведена в Костромському та Нерехтському районах Костромської області. Для її покращення, а саме відомого «Караваєвського стада» з 1941 року використовували бугаїв лебединської породної групи з метою освіження крові. Про це зазначає в своїх трудах академік ВАСГНІЛ И.Ф. Ростовцев [32]. Професор А.Е. Яценко [9] зазначає, що в 1940-1950 роках до зони розповсюдження костромської породи було завезено кілька десятків бугаїв-плідників лебединської породи. В тому числі бугай Вураган 191, котрий дав чудових нащадків за племінними якостями. Його батько бугай Гордий ХШ 21 народився в 1931 році в колгоспі «Новий світ» Лебединського району. Дід - бугай Рур ХШ 43 народився в 1924 році. Прадід - бугай Іртус 18 народився в 1918 році в Майнівському розпліднику. В 1921 році в Чернігові на сільськогосподарській виставці Іртус був премійований і отримав оцінку екстер'єру 96 балів.

Від бугая Вураган 191 був отриманий бугай-плідник Вапула КТКС-16, який став родоначальником нової високопродуктивної лінії Вурагана-Вапули КТКС-16. Молочна продуктивність дочок бугаїв лінії Вурагана-Вапули КТКС-16 костромської породи складала 4255 кг молока з вмістом жиру в молоці 4,24% за першу лактацію. Бугаї-плідники даної лінії працювали в Костромській, Володимирівській, Іванівській, Смоленській областях та Білоруській РСР. Син бугая Вапула КТКС-16 Салат КТКС-83 також став родоначальником нової лінії в костромській породі.

Друга лінія в костромській породі, яка походить від бугаїв-плідників лебединської породної групи – Каро 1494. Батько бугая Каро 1494 – бугай плідник Баро 18, про якого ми згадували вище. Дочки бугаїв-плідників лінії Каро 1494 мали за першу лактацію молочну продуктивність 3445 кг молока з вмістом жиру в молоці 3,98%. Бугаї-плідники даної лінії були розповсюджені в Костромській, Володимирівській, Іванівській, Смоленській областях. Аналізуючи Державні племінні книги костромської породи великої рогатої худоби, нами були виявлені жіночі нащадки бугаїв-плідників лебединської породи – Бюджета СУЛ 209 та Гудка СУЛ 242.

За даними Костромського ДПР (каталог бугаїв за 1938 рік) - в 1938 році в злучній мережі Костромського держплемрозсадника працювало 99 бугаїв-плідників або 22% всіх бугаїв з Лебе-

динського ДПР.

Отже три сини Іртуса 18 дали початок лініям швіцької, костромської і лебединської породи. Через його сина Фертіка 19 і правнука Вірного 1 ведуть походження три лінії: Вірного 1 (лебединської породи), Баро Яш 259 (швіцької породи) і Каро (костромської породи). Також син бугая

Іртуса 18 бугай-плідник Рур ХШ-43 через бугая Гордого дав початок генеалогічної групі Вурагана 191- Вапули КТКС-16 (костромська порода) (табл. 1). Як бачимо тварини всіх ліній генеалогічної групи Іртуса 18 мали високі показники молочної продуктивності.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ліній генеалогічної групи Іртуса 18 (за даними А.С. Всяких, 1972)

Порода	Лінія	Кількість тварин	Надій за 300 днів, кг	Жирність молока, %	Молочний жир, кг
Швіцька	Баро Яш-259	221	3940	3,86	152
Костромська	Каро КТКС-101	275	5178	3,98	206
Костромська	Салата КТКС-83	251	4724	3,97	188
Костромська	Вурагана-Вапули	481	4238	3,87	164
Лебединська	Мінуса 370	26	4617	3,85	208
Лебединська	Гілка Зоржого 9963	14	5278	3,94	178

В кавказьких республіках бугаїв-плідників лебединської породної групи та лебединської породи використовували, як для створення так і для покращення **бурої кавказької породи**.

Планове покращення місцевої худоби Вірменії почалося з 1930-х років в Лорійській гірській рівнині. В подальшому ця робота була проведена і в інших регіонах республіки. Для схрещування з місцевою худобою в Лорійську зону були завезені бугаї швіцької породи з Росії, України, з Швейцарії та Німеччини. В подальшому були використані також бугаї костромської породи та лебединської породи (Сумська область України, 1950 рік) [3, 6, 34].

В Вірменію був завезений з Лебединського ДПР бугай-плідник Зубр – син рекордистки Зіни 4. Вона мала молочну продуктивність за шосту лактацію 12051 кг молока з вмістом жиру в молоці 4,1%. Від Зубра було отримано цінне потомство, котре позитивно вплинуло на формування племінних стад бурої кавказької породи. Він є дідом родоначальника лінії бугая-плідника Сокола – АС-347 [23].

Проаналізувавши другий том ДПК бурої кавказької породи, знаходимо записаних до неї корів, які народилися в Чупахівському радгоспі, Північнокумбінському комбінаті та належать господарствам Киргизької та Казахської РСР. До Киргизької РСР також були завезені два бугаї-плідники лебединської породної групи – Метеор Ш 2264, Мурман Ш 2265. Перший належав цукрокомбінату «ім. Фрунзе», другий – колгоспу ім. Кірова Фрунзенської області.

Професор Р. Саттарадзе [33] пише, що гібридизація азербайджанського зебу з швіцькою та лебединською породами дала позитивні результати. За даними колишнього АЗНДІТ, гібридні телята як при народженні, так і наступні періоди переважали зебу.

Жива маса гібридних корів III покоління в середньому склала 394 кг, II – 440 кг, тобто в 1,5-2 рази більше маси зебу. Надій гібридних корів I покоління за 300 днів складає 1843-2286 кг (мак-

симальний 3574 кг) при вмісті жиру 4,42%. Гібриди II покоління в середньому мають більшу живу масу (біля 500 кг) і молочність (3300-5400 кг). Однак при цьому спостерігається деяке зниження відсотку жиру.

За результатами досліджень покращення місцевої худоби Нахічеванської АРСР з використанням бугаїв-плідників лебединської породи, було встановлено, що помісі збільшували живу масу та молочну продуктивність [12]. Так, у тварин місцевої малокавказької породи молочна продуктивність складала 886 кг молока при вмісті жиру в молоці 4,19%. У помісних з лебединськими бугаями тварин молочна продуктивність в першому поколінні склала 1434 кг молока, при вмісті жиру в молоці – 4,06%; другому поколінню – 1963 кг при вмісті жиру в молоці – 4,04%; третьому поколінню – 2472 кг молока, жирністю 4,01% та четвертому поколінню – 2526 кг молока жирністю 3,97%. Жива маса тварин відповідно склала – 272 кг, 335 кг, 350 кг, 373 кг, 379 кг.

Для покращення місцевої зебувидної худоби в Таджикистані бугаїв-плідників швіцької породи завозили і з України, а серед них були і бугаї-плідники лебединської породи.

До Узбекистану в період з 1935 по 1939 роки було ввезено для покращення місцевої худоби 31 бугай та 399 телиць лебединської породної групи. В період з 1949 року по 1962 рік - 12 бугаїв та 40 телиць [13].

Виконуючи рішення Пленуму ЦК ВКП(б) 1934 року «Про покращення тваринництва у Казахстані» була проведена значна робота з покращення місцевої худоби. За час з 1935 по 1940 роки до колгоспів республіки було завезено 3032 бугайці та 1377 теличок швіцької породи з Лебединського ДПР Сумської області, Смоленського ДПР, Костромського ДПР. В злучній мережі Казахської РСР працювали 29 бугаїв лінії Іртуса, які завезені з Лебединського ДПР. В родоводі бугая Налив 105 АААЛ-70 знайдено бугая Шашаль 93 ХШ-136. Бугай Налів 105 народився в 1950 році

в племінному заводі «Каменский». Він оцінений по 60 дочках, їх середній надій у віці першого отелення склав 2825 кг, що на 58 кг вище, ніж у одноліток і на 673 кг вище мінімального стандарту 1 класу; жирність молока – 4,0%, у віці трьох отелень і старше - 4165 кг, на 172 кг більше ніж у одноліток і на 1216 кг вище стандарту породи. Враховуючи високі продуктивні якості Налива 105, ААА-70, в стаді племінного заводу була закладена робота по створенню його генеалогічної групи [24, 30].

Про використання лебединської породи в сусідніх республіках, свідчать і дані про наявність тварин даної породи в колгоспах, радгоспах на 1 січня 1964 року: Росія – 4,9 тис. голів; Казахстан – 1,1 тис. голів; Грузія – 8,6 тис. голів; Таджикистан – 1,1 тис. голів; Вірменія – 3,8 тис. голів; Азербайджан – 5,0 тис. голів. Внаслідок високих племінних цінностей лебединської породи, попит на неї з 1950 року збільшується. Цьому сприяли високі акліматизаційні властивості лебединської породи і її помісей з місцевою худобою в Закавказзі і в інших зонах. Тварини стійкі проти піроплазмозу, добре акліматизуються в степних районах Узбекистану, Казахстану, в гірських районах Киргизії, Грузії, Вірменії, в південних районах України.

У 1968 році Головним управлінням тваринництва Міністерства сільського господарства СРСР було визнано, що за результатами завозу з Австрії в 1955-1967 роках 1792 швіців, для прискореного удосконалення і освіження окремих племінних стад, що імпортовані бугаї не можуть бути поліпшувачами племгосподарств як за надоем так і за вмістом жиру в молоці (Э. К. Гунева, 1968 г.). Велика кількість племінних господарств колишнього СРСР щорічно вирощували не тільки

не менш цінну, а й більш високоякісну худобу. На той час на державних племінних станціях Української РСР і інших республік використовувалися бугаї-плідники, середня продуктивність матерів яких склала 5030 кг молока з вмістом жиру в молоці 3,93%, а матерів батьків відповідно 6440 і 4,02%. В багатьох стадах використовуються ще більш цінні бугаї-плідники, котрі походять від високопродуктивних батьків. Велика кількість рекордисток з надоем 10-12 тис. кг молока вирощена в стадах лебединської породи. Спермою бугаїв-плідників, котрі походять від корів-рекордисток запліднені тисячі маток, отримано тисячі цінних потомків. У їхньому числі бугаї, максимальне використання яких забезпечить прискорене племінне покращення стад і звільнить від необхідності завозу такої худоби з закордону. Було визнано доцільним завозити до країни обмежену кількість тварин, головним чином особливо цінних бугаїв оцінених за якістю потомства, з надоем жіночих предків не менше 7000-8000 кг молока з жирністю 4,5%.

Висновки. У результаті проведених досліджень встановлено, що бугаї худоби Північно-Східного регіону України широко використовувалися для створення нових порід, покращення тварин швіцького походження та місцевої низькопродуктивної худоби. Істотним чином вона вплинула на формування швіцької худоби в Росії та Казахстані, бурої кавказької у Вірменії та костромської в Росії. Відмічені спроби використання бугаїв-плідників лебединської породи для покращення бурої карпатської та алатауської порід. Отримані позитивні результати використання бугаїв-плідників лебединської породи для покращення місцевої худоби та зебу в республіках Середньої Азії.

Список використаної літератури:

1. Быки-производители Кировоградской области. Каталог. Под редакцией И.М. Клочко. – Киев. – 1962. – 58с.
2. Бурлаков Н.М. Скотоводство Швейцарии/ Н.М. Бурлаков. – Москва. – 1961. – 111 с.
3. Всяких А.С. Племенные качества бурых пород и разведение по линиям / А.С. Всяких // Жиотноводство. – 1968. – Вип. 8. - С.41-47.
4. Государственная племенная книга КРС лебединской породы. – Киев.- Урожай. – 1980. – 294с.
5. Государственная племенная книга КРС Алатауской породы. - Сельхозиздат. – 1954. – Т.1. - 350с.
6. Государственная племенная книга КРС Кавказской бурой породы. – Ереван. – Айастан. – 1976.- Т.2. - 287с.
7. Государственная племенная книга КРС бурой карпатской породы. – Львов. – 1989.- Т.8. – 285 с.
8. Государственная племенная книга КРС лебединской породы. – Киев.– 1952.- Т.1. - 178 с.
9. Государственная племенная книга КРС лебединской породы. – Киев.– 1959.- Т.2. - 237 с.
10. Государственная племенная книга КРС лебединской породы. – Киев.– 1962.- Т.3. - 447 с.
11. Государственная племенная книга КРС лебединской породы. – Киев.– 1980.- Т.9. - 293 с.
12. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1949.- Т.2. - 310 с.
13. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1952.- Т.6. - 286 с.
14. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1950.- Т.5. - 270 с.
15. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1960.- Т.8. - 280 с.
16. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1960.- Т.10. - 295 с.
17. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1975.- Т.12. - 260 с.

18. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1979.- Т.14. - 245 с.
19. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1979.- Т.18. - 310 с.
20. Государственная племенная книга КРС швицкой породы. – Москва.– 1983.- Т.20. - 275 с.
21. Державна племінна книга великої рогатої худоби швіцької породи. –Київ, Харків. – 1948. – Том 3. – 588с.
22. Заброварний О.М. Бура карпатська порода / О.М. Заброварний, В.І.Король, В.Ю.Недава - Ужгород. – Карпати. – 1971. – 154 с.
23. Каталог быков-производителей бурых пород, оцененных по потомству / под ред. А.С. Всяких. – М.:Колос. – 1965. - Вып. -1. – 335 с.
24. Каталог бугаїв-плідників бурих порід Сумської області. – Т.І...:К.: ВД «Стилос», 2006. – 492 с.
25. Каталог быков-производителей крупного рогатого алатауской породы в Казахстане. – Алма-Ата: Кайнар. – 1947. – 79 с.
26. Кириченко Г.А. Из опыта работы госплемстанции по совершенствованию лебединской породы / Г.А. Кириченко // Животноводство . – М. – 1968. - №4. – С. 55-60.
27. Кириченко Г.А. Из опыта работы госплемстанции по совершенствованию лебединской породы / Г.А. Кириченко // Животноводство . – М. – 1968. - №5. – С. 51-58.
28. Крупный рогатый скот лебединской породыной группы.- Монография. – 1948.
29. Тырин А.А. Лебединская порода крупного рогатого скота. Справочник 1900-1079 / Рукопись. / А.А. Тырин – Сумы. – 1980. – 136 с.
30. План селекционно-племенной работы с бурими породами скота в СССР / под ред. А.С. Всяких . – М.: Колос., 1972. – 269 с.
31. План селекционно-племенной работы со швицким скотом в Лебединском ГРП на годы III-ї п'ятилітки. – Лебедин. – 1939. - Часть 2-я. – 333 с.
32. Ростовцев И.Ф. К 50-летию племзавода «Караванов» / И.Ф. Ростовцев // Животноводство. – М. – 1970. – С. 49-55.
33. Саттарадзе Р. Состояние племенного скотоводства в Азербайджане и пути его улучшения / Р. Саттарадзе // Животноводство. – 1964. – Вып. 1.- С.61-64.
34. Степанян К.Г. Кавказская бурая порода крупного рогатого скота АрмССР. /К.Г. Степанян – Ереван: Айастан, 1981.- 175с.
35. Стрекозов Н.И. Эффективность обмена генетическим материалом отечественной селекции при разведении швицкого скота / Н.И. Стрекозов, В.И. Цысь., Т.П. Пушкина // Матеріали науково-практичної конференції (25-27 червня 1996 року). – К. «Україна». – 1996. - С.21-23.
36. Тирин А. Видатні успіхи А. Тирин // Газета «Більшовицька зброя».- 14.8.1951р. №204(2886).- м. Суми
37. Цысь В.И. Повышение эффективности селекции швицкого скота при использовании быков лебединской породы / В.И. Цысь // Сборник научных трудов ВИЖ. – Дубровицы. – 1986. – т. 47. С. 118-120.
38. Юсифов А.А. Результаты улучшения местного малокавказского скота в Нахичеванской АССР производителями лебединской породы / А.А. Юсифов // Пути совершенствования продуктивно-племенных качеств с.-х. животных. -1983.- С.104-106.

В статье рассмотрены исторические аспекты использования животных швицкой породы, лебединской породной группы и лебединской породы Северо-Восточного региона Украины для создания новых пород и улучшения местного скота швицкого происхождения

Ключевые слова: порода, государственный племенной рассадник, бурый скот, зебу, линия.

The article describes the historical aspects of the use of animals shvitskoy rock Lebedinskaya breed group and Lebedinsky rocks northeastern region of Ukraine to create new breeds and improving the local cattle shvitskoy root

Key words: breed, breeding state nursery, brown cattle, zebu, a line

Дата надходження в редакцію: 25.03.2013 р.

Рецензент: д.с.-х.н., професор Г. П. Котенджи